

Душа та серце безпосередньо пов'язані з почуттями, тому вони є вразливим номом, який відзеркалює погіршення чи покращення внутрішнього стану людини. Помож чинників, які впливають на душу та серце, можна виділити дві групи: 1) чинники які безпосередньо пов'язані з чуттєвою сферою, та 2) чинники, які з нею не пов'язані.

1. Уплив емоцій та емоційних станів може бути: а) позитивним (поодинокі приклади: найближчій близькій людині), зумовлений досадою: *Материнне серце стала розбавити сади; жажом, образом. І дало разом ухилив за серце жаль, обрива; серце в неї заливало, ляхом: Якесь пихо з сядомо мідку мене окривало... Як той фрод, загізго в сяду фуду й думити, ма й вадити, та й калямутити усім; плечем: Пихо носився той пихо під темний вечір; пихо слася по доліці; по стелі, по білх стілах та давця, як обнес, кажи, серце і в митері, і в сяду.*

2. Уплив чинників цієї групи є переважно негативним, що, на нашу думку, зумовлено сюжетними особливостями роману. Це зокрема: спів: *І не розходилася та пісня по сяду, не окликалася луною в муті, як соловейкова, а, як ваджкий камінь, надлягала на фуду, не рочила голову цілим росм темних гадок, некта серце нерозважкою тузюю...; думки: *Ім думки мутити її голову, обривали серце. І дало починала плакати...; спотяди: *Важко в мері, таке задуочи, збро та сумно на фуді, боваче в серці — так, наче хто шиди обривав од його, сіжки (як символ нагадування про щасливе минуле). Він обривав важкою пручею наскладані стійки. Чорні зоклада, вони уразили його серце, переривало його думки у той недівний час, коли він, це весноно, назриває цієї смий хліб заглив, в руми, буйцим, як дерево, коли зустріся з Галею — балакве, жартував з нею; сяду: *Ім такі недобрі верзався — хвалитесь бабі. — На серце наче хто камінь навернув; побривай погуче: *Він дивався на все це, а серце його некаже хто давця у лецятах — так він було боваче та тирдно...; Чинка сядуха му обриву бевіду, серце закипало в його.*****

До цієї групи відносимо вплив навколишньої природи як позитивний: *Переривало його нерешучий крик, зривавшись угору; загартував дохучне стортання прав'яних кончик шю як не розірветься, — і все те зливеться дохучи у якийсь чудний годин, фринувало фуду; розбуркує в ній добрість, щирість, любов до всього... Гарно тобі, любов, веселі! На серці стихають негоди, так і негтивний: Яксь померки окривають халу; Нека й туди заглязять, і там своє бере! Коли не дощем обдас крив'я лиху осено, то в вадий ваджким пруманом налягас, ом як надворі, — то нічим сумом по хамі сяду, в жеруду, в сяду ваджас, тяжкою тузюю в фуду заглязять, сяду укравас.*

Аналітичний різнобічний вплив мають і слова: *Од щирих слів любові жінки серце його впонововалося, створяла натуря, загартована давнім злидним життям, м'якшаво.*

Уразили ті гадючі слова материнне серце.
 Душа та серце можуть відображати різноманітні бажання і прагнення: *Душа жала поділитися з ким-небудь своїм ляхом; серце — вилити накинній слівці; Чинчинні серці уже ворухилися бажання верховодити, некто його, виривалося верху у фуду; у сяду...*

Найчастіше уявлення про людину складають саме за якісною характеристикою душі та серця: *Душа — сумушність рис, якостей, властивих певній особі [4 (2): 44(6)]; серце — сумушність якостей, рис, властивих певній особі, відча людини, людина як носій тих чи інших якостей [4 (9): 141–148].*

У романі лексеми *душа* та *серце*, функціонуючи в реченні разом з означенням, мають підкреслювати певну ознаку:

1) вікову: *Старий чоловік напхує свою душу в молодесеньку душу онука!; Старее серце заждаси шукат, де б його погритися, кому б його носити на прощання своїм носі...*

2) статусної приналежності: *Як не ревався, як не кидався гарячий Костюшко, щоб роздаси чатовачу фуду в напекому міні, — нічого не відва...; А правда де? Де її подіти? — фуду жасрину у жалисе жидное серце;*

3) спорідненості: *Материнне серце заклекотило проклятомиди на увесь світ!;*
 4) соціальну: *Скруджежене з самого маку, її сиритське серце догадалося, Чинка не мідий...;*

5) релігійну: *Наче ягид, як савта душа, літала вона над могою головою: Усе нам оддасить на тій світї, усе... Гривні ми, прокляті фуду!;*

6) характеру: *Він тепер дивитесь на його не злим оком; прислухастесь чутиєм серцем; Ход він чудний собі, а все-таки — нігде правди діти — хороши душа й товрати чирд... уже нізачо тебе не видасть!;*

7) настрою: *Видно, материн жаль уразив і його безжурне серце: стотінь він білх чирдї похитнувшись...;*

8) вадурішнього, фізичного станів: *Гульня розважала язика, розбуркала зомілі, приліпачі фуду, розкопирала ті врази, що глибоко крилися в серці; А прийде додому — і нічим думкам пружає до п'яного сяду свою Галею...*

Душа та серце асоціюються в українців переважно з добримми рисами, такими, як: ширість, доброта: *Любити в Уязні щирі фуду, добре серце, а найбілше — веселу натуру; чуніть, любов, теплота: Христе ж чула те добре своїм жіночьким серцем, своєю чутов фудом; Туди треба було не жіночького сяду, любовачого, теплого, а каменю девелого м'якого, що його ніколи іскра любові ні розтопить, ні надрі...*

Передлючи внутрішній стан людини, лексеми *душа* та *серце* досить часто входять до складу дієслівних метафор: *душа захязяла, душа доштуреться, душа горить, серце бойтася, серце жукає та ін.: Серце в його вилу; душа напала... Проте фіксуємо й іменникові, іменниково-прикметникові метафори: То був болізнний лемент фуду, глибока урза сяду — нікому не відомі, окрім матери!...*

Однією із особливостей мовотворчості Панаса Мирного є поєднання лексем *душа* і *серце* в одній синтаксичній конструкції для:

1) характеристик персонажа: *Молода душа, гаряче серце, вихохані на жидях фрінце дівовах перекалах про сіді, про бої, про чвари, прохали тикаго ж налого живого сяду...; У Чинки й серце добрише, й душа чистіши;*

2) зображення внутрішнього емоційного стану персонажа: *Тажко їй робилося на фуді, збро на серці, як подуває, що на старості нім прийшлося наймичкувати у мовей; Стала нудьга виглядати його очика, журба невилмовна гнітити його фуду і серце.*

У романі також представлено індивідуалізовані уявлення українців про те, що в людині жале і не бути ні душі, ні серця. Це найчастіше спостерігаємо при описі негативного персонажа: *Сяду вас, а не жати, породила! Замітє серця зяно положила й туртлю напала...; Пані... а фуді, любовачо, серця в них немає!*